

Universitätsbibliothek Wuppertal

Avctores Latinae Lingvae In Vnvm redacti corpvs

Godefroy, Denis

[Genevae], 1585

Liber VII

Nutzungsrichtlinien Das dem PDF-Dokument zugrunde liegende Digitalisat kann unter Beachtung des Lizenz-/Rechtehinweises genutzt werden. Informationen zum Lizenz-/Rechtehinweis finden Sie in der Titelaufnahme unter dem untenstehenden URN.

Bei Nutzung des Digitalisats bitten wir um eine vollständige Quellenangabe, inklusive Nennung der Universitätsbibliothek Wuppertal als Quelle sowie einer Angabe des URN.

[urn:nbn:de:hbz:468-1-85](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:468-1-85)

ISIDORI HISPANENSIS EPISCOPI ORIGINVM SIVE ETYMOLOGIARVM

LIBER VII.

CAPITA LIBRI SEPTIMI.

1 De Deo.	7 De Patriarchis.
2 De Filio Dei.	8 De Prophetis.
3 De Spiritu sancto.	9 De Apostolis.
4 De eadem Trinitate.	10 De reliquis in Evangelio nominibus.
5 De angelis.	11 De Martyribus.
6 De hominibus, qui quondam praesagio nomen acceperunt.	12 De clericis.
	13 De Monachis.
	14 De ceteris fidelium nominibus.

DE DEO CAP. I.

BEATISSIMVS Hieronymus vir eruditissimus & multarum linguarum peritus Hebraeorum nominum interpretatione primus in Latinam linguam conuertit. Ex quibus pro breuitate praetermissis multis, quaedam huic operi adiectis interpretationibus interponenda studui. vocabulorum enim expositio satis iudicat quid velint intelligi. Habent enim quaedam ex propriis causis nominum rationem. In principio autem decem nomina ponimus, quibus apud Hebraeos Deus vocatur. Primum apud Hebraeos Dei nomen *El* dicitur: quod alii Deum: alii etymologiam eius exprimentes, *יהוה*, id est, fortem interpretati sunt: ideo quod nulla infirmitate premitur, sed fortis est, & sufficiens ad omnia perpetranda. Secundum nomen *Elois* est. Tertium *Elois*, quod vtrumque in Latinum Deus dicitur. Est autem nomen in Latinum: ex Graeca appellatione translatum. Nam Deus Graece dicitur quasi *θεος*, id est, timor: vnde tractum est nomen Deus, quod eum colentibus sit timor. Deus autem proprie nomen est Trinitatis pertinens ad Patrem & Filium & Spiritum sanctum. Ad quam Trinitatem etiam reliqua quae in Deo infra sunt posita vocabula referuntur. Quartum nomen Dei dicitur *Sabaoth*, quod vertitur in Latinum, exercituum suae virtutum. de quo in Psalmo ab angelis dicitur: Quis est iste rex gloriae? Dominus vir

tutum. Sunt autem in huiusmodi ordinatione virtutes multae, vt angeli, archangeli, principatus & potestates, cunctique caelestis militiae ordines: quorum tamen ille Dominus est. Omnes enim sub ipso sunt, eiusque domini subiacet. Quintum nomen *Eliou*, quod interpretatur in Latinum excelsus: quia supra caelos est, sicut scriptum est de eo: Excelsus Dominus supra caelos gloria eius. Excelsus autem dicitur, pro valde celsus. Ex enim pro valde ponitur: sicut eximius, quasi valde eminens. Sextum nomen *Eieie*, id est, qui est Deus. Deus enim solus, quia aeternus est, hoc est, quia exordium non habet, essentia nomen verè tenet. Hoc enim nomen ad sanctum Moysen per angelum est delatum. Quarenti enim quod esset nomen eius, qui eum pergere praecipiebat ad populum ex Aegypto liberandum, respondit: Ego sum qui sum: & dices filiis Israel: Qui est, misit me ad vos, tanquam in eius comparatione qui verè est: quia incommutabilis est, ea quae commutabilia facta sunt, quasi non sint. Quod enim dicitur fuit, non est: & quod dicitur erit, non est. Deus autem esse tantum nouit: fuisse & futurum esse non nouit. Solus enim Pater cum Filio & spiritu sancto, veraciter est. Cuius essentiae comparatum esse nostrum, non esse est. Vnde & in colloquio dicimus: *Vinit Deus*: quia essentia vita uiuit, quam mors non habet. Septimum *Adonai*, quod generaliter Dominus interpretatur, quod dominetur creaturae cunctae, vel quod creatura omnis dominatum eius deseruiat. Dominus ergo & Deus vel quod domi-

retur omnino vel quod timeatur à cunctis. Octavum *Ia*, quod in Deo tantum ponitur: quod est à in alleluia in nouissima syllaba sonat. Nonum *Tetragrammaton*, hoc est, quatuor litterarum, quod proprie apud Hebræos in Deo ponitur, ioh, he, yau, he, id est, duabus ia, ia, quæ duplicata ineffabile illud & gloriosum nomen Dei efficiunt. dicitur autem ineffabilis non quia dici non potest, sed quia finiri sensu & intellectu humano nullatenus potest, & quia de eo nihil dignè dici potest. Ineffabilis est. Decimum *Suddai*, id est, omnipotens. Vocatus autem omnipotens, eo quod omnia potest, sed à faciendo quod vult, non à patiendo quod non vult. Quod si ea accideret, nequaquam esset omnipotens. facit enim quicquid vult, & inde omnipotens. Dicuntur autem & alia quedam in Deum substantia- liter nomina, ut immortalis, incorruptibilis, incommutabilis, æternus. Unde & meritò cuncte preponitur creature. *Immortalis* sicut de eo scriptum est, *Qui solus habet immortalitatem*: quia in eius natura nulla est commutatio. Nam omnis mutabilitas non inconuenienter mortalis dicitur, secundum quæ & anima mori dicitur: non quia in corpus vel in aliquam alteram substantiam mutatur & vertitur, sed in ipsa sua substantia quicquid alio modo nunc est, aut fuit, secundum id quod destitit esse quod erat, mortalis utique deprehenditur, ac per hoc solus Deus dicitur immortalis, quia solus incommutabilis. *Incorruptibilis* appellatur, quia corrupti & dissolui non potest, nec diuidi. Quicquid enim capit diuisionem & interitum capit. Ille nec diuidi potest, nec interire. Inde incorruptibilis est. *Incommutabilis* est, quia sepep manet & mutari nescit. Nec proficit: quia perfectus est: nec deficit quia æternus. *Æternus* est, quia sine tempore est. Non enim habet initium neque finem. Hinc & sempiternus, eo quod sit semper æternus. A quibusdam autem æternus ab æthere creditur dictus: quoniam cælum sedes eius habetur. unde est illud: *Cælum cæli Domino*. & hæc ista quatuor unum significat. nam una eademque res dicitur, siue dicatur æternus Deus, siue immortalis, siue incorruptibilis, siue immutabilis. *Inuisibilis*, quia nunquam per substantiam suam apparuit oculis mortalium Trinitas, nisi per speciem subiectæ creature eiusdemque corporeæ. Nam nemo potest ipsam maiestatem essentiae Dei videre & uerere: sicut & dictum est Moysi. unde & Iohannes in Epistola sua dicit: Deum nemo vidit unquam. Res est enim inuisibilis: ideòque non oculo, sed corde querendus est. *Impassibilis* est, quia nullis perturbationibus afficitur: quibus fragilitas humana succubito. Non enim attingunt eum ullæ passiones ut libido, iracundia, cupiditas, dolor, mœror, inuidia, &c. quibus humana mens turbatur. Sed cum dicitur, Deus irascitur, aut zelari, aut dolere, nostro usu dicitur. Apud Deum enim perturbatio nulla est, apud

quæ tranquillitas summa est. *Simplex* autem dicitur siue non amittendo quod habet: seu quia non aliud est ipse, & aliud quod in ipso est: sicut in homine, cuius aliud est esse, aliud sapere. Nam & esse quis potest, & sapiens non esse: Deus autem habet essentiam, habet & sapientiam: sed quod habet, hoc & est, & omnia vnus est: ac proinde simplex est: quia non in eo aliquid accidit, sed quod est & quod in ipso est, essentialiter est: excepto quod relatiue ad quancunque personam est. *Summe* bonus, quia in commutabilis est. Creatura vero bonum, sed non summum est: quia mutabilis est. Et dum sit quidam bonum, non tamen esse potest & summum bonum. *Incorporeus* autem vel incorporealis ideo dicitur Deus, ut spiritus credatur vel intelligatur esse, non corpus. Nam dum dicitur spiritus: eius significatur substantia. *Immensus*, quia cuncta concludit, sed omnia in tra eius omnipotentiam coartantur. *Perfectus* dicitur, quia nihil ei possit adici. Attamen de consummatione alicuius facti perfectio dicitur. Deus autem quomodo est factus, quomodo est perfectus? Sed hoc vocabulum de usu nostro sumpsit humana inopia, sicut & reliqua verba, quatenus id quod ineffabile est, utcumque dici possit: quoniam de Deo nihil dignè humanus sermo dicit, sicut sunt & alia. *Creator* dictus pro totius mundi rebus ab ipso creatis. Nihil enim est quod non originè à Deo traxerit. Ipse & vnus, quia diuidi non potest, vel quia nihil esse aliud potest, quod tantundem capiat potestatis. Hæc igitur quæ de Deo dicta sunt, ad totam pertinent Trinitatem propter vnã & coæternam substantiam, siue in Patre, siue in Filio eius vnigenito in forma Dei, siue in Spiritu sancto, qui vnus est spiritus Dei Patris & Filij eius vnigeniti. Sunt autem & quedam vocabula ex usu nostro ad Deum sumpta: de membris nostris: siue de inferioribus: & quia in propria natura inuisibilis & incorporeus est, pro efficiendis tamè causarum in ipso rerum species ascribuntur, ut more locutionis nostræ facilius seipsum in sinuet: ut quia omnia videt, dicatur *oculus*: propter quod audit omnia, dicatur *auris*. pro eo quod auertitur, *ambulat*: pro eo quod spectat, *stat*. Sic & in cæteris horum similibus ab humanis mentibus trahitur similitudo ad Deum: sicut est *obliuiscens* & *memorans*. Hinc est quod & Propheta dicit: *Iurauit Dominus exercituum per animam suam*: non quod animam Deus habeat, sed hoc nostro narrat affectu. Nam & facies Dei in scripturis sanctis non caro, sed diuina cognitio intelligitur: eadem ratione qua per faciem conspectam quisque cognoscitur. Hoc enim in creatione dicitur Deo: *Ostende nobis faciem tuam*. ac si dicatur: *Da nobis cognitionem tuam*. Sic *vestigia Dei* dicuntur: quia nunc Deus per speculum agnoscitur: ad perfectum vero

omnipotens reperitur, dum in futuro, facie ad faciem quibusque electis præsentabitur, ut ipsam speciem contemplantur: cuius nunc vestigia comprehendere conantur, hoc est, quem videre per speculum dicuntur. Nam & situs & habitus & locus & tempus in Deo non propriè, sed per similitudinem translatiue dicuntur: quippe sedere super Cherubin dicitur, quod est ad situm: & Abyssus tanquam vestimentum amictus: quod est ad habitum. Et, Anni tui non deficient: quod ad tempus pertinet. Et, Si ascendero in cælum, tu ibi es, quod ad locum manet. Nã & in Propheta, Plaustrum portantis scenam speciem ad Deum ducitur. Hæc & omnia per figuram Deus: quia nihil est horum ad proprietatem substantiæ eius.

De filio Dei. CAP. II.

Multis etiam modis Christus appellari in scripturis inuenitur diuinis. Nam in ipse Dei Patris *Vnigenitus filius*, dum esset æqualis Patri, propter salutem nostram formam serui accepit. Proinde quædam nomina in illo ex diuinitatis substantia: quædam ex dispensatione susceptæ humanitatis assumpta sunt. *Christus* namque à chrismate est appellatus: hoc est, unctus. Præceptum enim fuerat Iudæis, ut sacrum conficerent unguentum: quo perungi possent ij qui vocabantur ad sacerdotium vel ad regnum: & sicut nunc regibus indumentum purpuræ insigne est regni dignitatis: sic illis unctio sacri unguenti nomen ac potestatem regiam conferebat: & inde Christi dicti à chrismate, quod est unctio. Nam *chrisma* Græcè, Latine unctio nuncupatur: quæ etiam Domino nomen accommodauit facta spiritalis: quia spiritu unctus est à Deo Patre: sicut dicitur in Actibus apostolorum: Collecti sunt enim in hac ciuitate, aduersus sanctum Filium tuum, quem unctum non vti que oleo visibili, sed gratiæ dono, quod visibili significatur unguento. Non est autem Saluatoris proprium nomen Christus, sed communis nuncupatio potestatis. dum enim dicitur Christus, commune nomen dignitatis est, dum *Iesus* Christus, proprium est vocabulum Saluatoris. Christi enim nomen nusquam alibi omnino, nec in aliqua gente fuit, nisi tantum in illo regno ubi Christus prophetabatur, & vnde venturus erat. *Messias* autem Hebraicè dicitur, Græcè Christus, Latina autem locutione unctus. *Iesus* Hebraicè, Græcè *ἰησοῦς*, Latine autem salutaris: siue saluator interpretatur, pro eo quod cunctis gentibus salutaris venit. Etymologiam enim nominis huius etiam Etymologiam significat, dicens, Vocabitur nomen eius Iesus, id est, Saluator: quia ipse saluum faciet populum suum. Sicut enim Chri-

stus significat Regem: ita Iesus significat Saluatorem. Non itaque nos saluos facit quicumque rex, sed rex Saluator. Quod verbum Latina lingua antea non habebat, sed habere poterat: sicut potuit quando voluit. *Emanuel* ex Hebræo in Latinum significat nobiscum Deus, scilicet, quia per virginem natus Deus hominibus in carne mortali apparuit, ut terrenis viam salutis ad cælum aperiret. Ad diuinitatis autem substantiam quæ pertinent, ista sunt, Dominus & Deus. *Deus* autem dictus propter unitam cum Patre substantiam. *Dominus* autem, propter seruientem creaturam. *Deus* autem & *homo*, quia Verbum & caro. Vnde & *bis genitus* dicitur, siue quia Pater eum genuit sine matre in æternitate, siue quia mater sine patre in tempore. *Vnigenitus* autem vocatur secundum diuinitatis excellentiam, quia sine fratribus: *primogenitus* est secundum susceptionem hominis, in qua per adoptionem gratiæ fratres habere dignatus est: quibus esset primogenitus. *Omnisius* Patri ab unitate substantiæ appellatur. *Substantia* enim vel essentia Græcè *οὐσία* dicitur: *ἰουάνης* vnus. Vtrumque igitur coniunctum sonat vna substantia. Hoc autem vocatur *omnisonum*, quod est, Ego & Pater vnus sumus, hoc est, eiusdem cum Patre substantiæ. Quod nomen est scriptum in sanctis literis non intentionatur: in assertionem tamen totius Trinitatis defenditur: quia datur ratio vnde rectè dici ostendatur: sicut & Pater in illis libris nusquam *Ingenitus* legitur, sed tamen dicendus esse atque credendus non dubitatur. *Omnisius* similis substantiæ: quia qualis Deus: talis est imago eius inuisibilis. *Principium*, eò quod ab ipso sint omnia, & quia ante eum nihil. *Finis* vel quia dignatus est in fine temporum humiliter in carne nasci & mori: & iudicium nouissimum ipse suscipere: vel quia quicquid agimus ad illum referimus. Et cum ad eum peruenerimus vltra quod quaeramus non habebimus. *Os Dei* est: quia verbum eius est. Nam sicut pro verbis, quæ per linguam sicut sæpe dicimus, illa & illa lingua: ita & pro Dei verbo os ponitur, quia mos est ut ore verba formentur. *Verbum* autem ideo dicitur: quia per eum omnia condidit siue iussit. *Veritas*: quia non fallit, sed tribuit quod promissit. *Veritas*, quia creauit. *Imago Dei*, propter partem similitudinem Patris. *Figura* est: quia suscipiens formam serui, operum virtutumque similitudinem, Patris in se imaginem atque immensam magnitudinem designauit. *Manus Dei* est, quod omnia per ipsum facta sunt. Hinc & dextera propter effectum operis totius creaturæ, quæ per ipsum formata est. *Brachium*, quia ab ipso omnia continentur. *Virtus* pro eo quod omnem potestatem Patris in semetipso habeat. & omnem cæli

terraque creaturam gubernet, contineat atque regat. *Sapientia* pro eo quod ipse reuelet mysteria scientiæ & arcana sapiëntia. Sed tamẽ cum sit Pater & Filius & Spiritus sanctus sapientia & virtus & lux, propriè tamen iis nominibus Filius nuncupatur. *Splendor* autem appellatur propter quod manifestat. *Lumen*, quia illuminat. *Lux*, quia ad veritatem contemplandam cordis oculos referat. *Sol*, quia illuminat omnes. *Oriens*, quia luminis fons & illustrator ætherum: & quod oriri nos faciat ad vitam æternam. *Fons*, quia rerum omnium origo est, vel quod satiat sitientes. Ipse quoque *A & Ω*. *Alpha* enim literã nulla præcedit. Prima est enim literarum, sicut & Filius Dei. Ipse enim se principium Iudæis interrogantibus esse respondit. Vnde & Iohannes in Apocalypsi, propriè ipsam literam ponens ait: Ego sum *A & Ω*, primus & nouissimus. *Primus*, quia ante eum nihil est. *Nouissimus*, quia nouissimum iudicium ipse suscipiet. *Mediator*, quia inter Deum & hominem medius constitutus est, vt hominem ad Deum perduceret: vnde & illum Græci *μεσίτης* vocant. *Paracletus*, id est, aduocatus, quia pro nobis intercedit apud Patrem: sicut & de eo dicit Iohannes: Aduocatum habemus apud Patrem Iesum Christum iustum. *Paracletus* autem Græcum est, quod Latine dicitur aduocatus. Quod nomẽ & Filio & Spiritui sancto ascribitur, iuxta quod & Dominus in Euangelio ait: Rogabo Patrem, & alium paracletum dabit vobis. *Intercessor* autem ideo vocatur, quia pro culpa nostra remouenda curam gerit, & pro abluendis nostris criminibus curam impendit. *Sponsus* quia descendens è caelo, adhuc sit Ecclesiæ, vt pace noui testamenti essent duo in carne vna. *Angelus* dicitur propter annunciationem paternæ ac suæ voluntatis. Vnde & apud Prophetam magni cõsiliij angelus legitur, dum sit Deus, & Dominus angelorum. *Missus* dicitur, eò quod apparuit huic mundo Verbum caro factum: vnde & idem dicit, Ego à Patre exiui, & veni in hunc mundum. *Homo* autem dicitur, quia natus est. *Propheta*, quia futura reuelauit. *Sacerdos*, quia pro nobis hostiam se obtulit. *Pastor*, quia custos. *Magister*, quia ostensor. *Nazareus* verò à loco. *Nazareus* à merito, id est sanctus, siue mundus, quia peccatum non fecit. Si quidem & de aliis inferioribus rebus minimum species ad se trahit Christus, vt facilius intelligatur. Dicitur enim *Panus*, quia caro. *Vitis*, quia sanguine ipsius redempti sumus. *Flos*, quia electus. *Via*, quia per ipsum ad Deum imus. *Ostium*, quia per ipsum ad Deum ingredimur. *Mons*, quia fortis. *Petra*, quia firmas est credentium. *Lapis* angularis, vel quia duos parietes è diuerso de circumcissione & præputio venientes in vnam

fabricam Ecclesiæ iungit: vel quod pacem in se angelis & hominibus facit. *Lapis offensionis*, quia veniens humilis, offenderunt in eum increduli homines: & factus est petra scandali, sicut dicit Apostolus: Iudæis quidem scandalum. *Fundamentum* autem ideo vocatur, quia fides in eo firmissima est, vel quia super eum catholica Ecclesia constructa est. Sed & Christus *Agnus*, pro innocentia. *Ovis*, propter patientiam. *Aries*, propter principatum. *Ædus*, propter similitudinem carnis peccati. *Vitulus*, pro eo quod pro nobis est immolatus. *Leo*, pro regno & fortitudine. *Serpens*, pro morte & sapientia. *Vermis*, quia resurrexit. *Aquila*, propter quod resurrectionem ad astra remeavit. Nec mirum si vilibus significationibus figuretur, qui vsque ad nostrarum passionum, seu carnis contumelias descendisse cognoscitur. Qui cum sit coæternus Dei Patris ante secula Filius, postquam venit plenitudo temporis, propter salutem nostram formam serui accepit, & factus est Filius Dei, hominis filius. Inde quadam de illo in scripturis sanctis, secundum formam Dei, quadam secundum formam serui dicuntur. Quorum exempli gratia duo quadam commemorantur: vt singula ad singula referantur. Secundum formam Dei de seipso dixit: Ego & Pater vnus sumus secundum formam serui, Quoniam Pater maior me est. Homines autem minus intelligentes quid pro quo dicatur, ea quæ propter formam serui dicta sunt, volunt transferre ad formam Dei: & rursus ea quæ dicta sunt, vt ad se inuicem personæ referantur, volunt nomina esse nature atque substantiæ, & faciunt errorem in fide. Sic autem Dei filio coniuncta est humana natura, vt ex duabus substantiis fieret vna persona. Solus ergo homo pertulit crucem, sed propter vnitatem personæ & Deus dicitur pertulisse. Hic est quod scribitur: Si enim cognouissent nunquam Dominum gloria crucifixissent, Filium ergo Dei crucifixum fatemur: nõ ex virtute diuinitatis, sed ex infirmitate humanitatis: non ex suæ nature permanentione, sed ex nostra susceptione.

De Spiritu sancto. CAP. III.

Spiritus sanctus ideo prædicatur Deus, quia ex Patre Filioque procedit: & substantiam eorum habet. Neque enim aliud de Patre procedere potuit, quam quod ipse est Pater. *Spiritus sanctus* autem dictus secundum id quod ad aliquid refertur spirans. *Spirans* utique spiritu inspirans est, & ex eo appellatus spiritus est. Proprio autem modo quodam spiritus sanctus secundum quod refertur ad Patrem & Filium quod eorum spiritus sit. Nam & hoc nomen quod spiritus dicitur, non

non semper secundum id quod refertur ad aliquid: sed secundum id quod aliquam naturam significat, intelligitur. Omnis enim incorporea natura spiritus in scripturis sacris appellatur. vnde non tantum Patri & Filio, & Spiritui sancto, sed omni rationali creaturæ & animæ hoc vocabulum congruit. Ideo igitur Spiritus Dei sanctus vocatur, quia Patris & Filii sanctitas est. Nam cum sit & Pater spiritus, & Filius spiritus, & Pater sanctus & Filius sanctus: proprie tamen ipse vocatur Spiritus sanctus, tanquam sanctitatis coessentialis & consubstantialis amborum. *Spiritus sanctus* ideo non dicitur *genitus*, ne duo in Trinitate Filij suspicentur. Ideo non *predicatur ingenuitus*, ne duo Patres in ipsa Trinitate credatur. *Procedens* autem dicitur testimonio Domini dicentis: Multa adhuc habeo quæ vobis loquar, sed nō potestis illa modō audire. Veniet autē Spiritus veritatis, qui à Patre procedit & de meo accipiet: ille vobis indicabit omnia. Hic autem non solum naturam procedit, sed semper ad peragenda diuinitati opera indeficiente procedit. Hoc autem interest inter *nascentem Filium* & *procedentem Spiritum sanctum*, quod filius ex vno nascitur: Spiritus sanctus ex vtroque procedit: & ideo dicit Apostolus: Qui autem Spiritu Christi non habet, hic nō est eius. Spiritus sanctus ex opere etiam angelus intelligitur. dictū est enim de illo: Et quæ ventura sunt annūciabit vobis: & vtrique angelus Græcè, Latine nunciū interpretatur. Vnde & duo angeli apparuerūt Loth, in quibus Dominus singulariter appellatur, quod intelligimus Filium & Spiritum sanctū: nam Pater nunquam legitur missus. Spiritus sanctus quod dicitur *paraclētus*, à consolatione dicitur. *paraclētus* enim Græcè, Latine consolatio appellatur. Christus enim cum apostolis lugentibus misit, postquam ab eorum oculis ipse in cælum ascendit. *Consolator* enim tristibus mittitur, secundū illam eiusdem Domini sententiam, Beati lugentes, quoniam ipsi consolabuntur. Ipse etiam dixit: Tū lugebūt filij sponsi, cum ablati ab eis fuerit sponsus. Item *paraclētus* pro eo quod consolationem præster animabus, quæ gaudium temporale amittunt. Alij *paraclētum* Latine *oratorem* vel *advocatū* interpretantur. Ipse enim Spiritus sanctus dicit: Ipse docet, per ipsum datur sermo sapientiæ: ab ipso sancta scriptura inspirata est. Spiritus sanctus ideo *septiformis* nuncupatur, propter dona quæ de unita eius plenitudine particulatim recipientes quique; vt digni sunt consequi promerentur. Ipse enim spiritus sapientiæ & intellectus: spiritus consilij & fortitudinis: spiritus scientiæ & pietatis: spiritus timoris Domini. Spiritus autē principalis in Psalmo quinquagesimo legitur: vbi quia tertio spiritus repetitur, nonnulli Trinitatem intel-

lexerunt in Deū, quia scriptum est: Deus spiritus est. Quod enim non est corpus, & tamen est, videtur restare vt spiritus sit. Intelligit ergo ibi nonnulli Trinitatem significari: in spiritu principali patrem: in spiritu recto Filium: in spiritu sancto, Spiritū sanctū. Spiritus sanctus ideo *donum* dicitur, eō quod datur. A dādo enim donū est nuncupatū. Notissimū est enim Dominū Iesum Christū cum post resurrectionem à mortuis ascendisset in cælū, dedisse Spiritū sanctū, quo credentes impleti, linguis omnium gentium loquebantur. In tantū autem donum Dei est: in quantum datur eis, qui per eum diligunt Deum. Apud se autem Deus est: apud nos autem, donum est, sed sempiternæ salutis Spiritus sanctus donū est, distribuens singulis gratiarum dona, prout vult. Nam & prophetias quibus vult impartit, & peccata quibus vult dimittit. Nam peccata sine Spiritu sancto non donantur. Spiritus sanctus inde proprie *charitas* nuncupatur: vel quia naturaliter eos à quibus procedit, eō iungit, & se vnum cum eis esse ostendit: vel quia in nobis id agit, vt in Deo maneamus, & ipse in nobis. vnde & in donis Dei nihil maius est charitate: & nullum maius est donum Dei quàm Spiritus sanctus. Ipse est & *gratia*, quæ quia non meritis nostris, sed voluntate diuina gratis datur, inde gratia nuncupatur. Sicut autem vnicum Dei verbum proprie vocamus nomine sapientiæ cum sit vniuersaliter & Spiritus sanctus & Pater ipse sapientia: ita Spiritus sanctus proprie nuncupatur vocabulo charitatis: cum sit Pater & Filius vniuersaliter charitas. Spiritus sanctus *Digitus Dei* esse in libris Euangeliorū apertissime declaratur. Cum enim vnus euāgelista dixisset: In digito Dei eicio dæmonia: alius hoc idē ita dixit: In spiritu Dei eicio dæmonia: vnde & digito Dei scripta lex est, data die quinquagesimo ab occisione Agni: & die quinquagesimo à passione Domini venit Spiritus sanctus. Ideo autem digitus Dei dicitur, vt eius operatoria virtus cum Patre & Filio significetur: vnde & Paulus ait: Hæc omnia operatur vnus atque idem Spiritus diuidens singulis prout vult. Sic autem per Baptismum in Christo morimur & renascimur: ita Spiritus signamur, qui est digitus Dei & spirituale signaculum. Spiritus sanctus idcirco *in columba specie venisse* scribitur, vt natura eius per aucta simplicitatis & innocentiae declararetur. vnde & Dominus: Estote, inquit, simplices sicut columbæ. Hæc enim auis corporaliter ipso felle caret: habens tantum innocentiam & amorē. Spiritus sanctus inde nomine *ignis* appellatur propter hoc quod in actibus apostolorū per diuisionē linguarum vt ignis apparuit, qui & insedit super vnumquemque eorum. Propterea autē diuersarum linguarum gratiā apostolis

dedit, vt idonei efficerentur fidelium eruditione populorum. Quod verò supra singulos fedisse memoratur, id causæ est, vt intelligatur per plures non fuisse diuisus, sed mansisse in singulis totus, sicut verè ignibus mos est. Hanc enim naturam habet ignis accensus: vt quanti ad eum, quanti ad crinè purpurei splendoris aspexerint: tatis visum suæ lucis imperiar, tantis ministerium sui muneris tribuat, & nihilominus ipse in sua integritate permaneat. Spiritus sanctus nomine aque appellatur in Euangelio, Domino clamante & dicente, Si quis sitit, veniat ad me & bibat. Qui credit in me, flumina aquæ viuæ fluent de ventre eius. Euangelista autem exposuit vnde diceret. Secutus enim ait, Hoc autem dicebat de spiritu quem accepturi erant credentes in eum, sed aliud est aqua sacramenti, aliud aqua que significat spiritum Dei. Aqua enim sacramenti visibilis est, aqua Spiritus sancti inuisibilis est. Ista abluit corpus, & significat quod fit in anima. per illum autem Spiritum sanctum ipsa anima mundatur & saginatur. Spiritus sanctus ideo *vnctio* dicitur, Ioanne apostolo testante, quia, sicut oleum naturali pondere superferretur omni liquori, ita in principio superferrebat Spiritus sanctus aquis. Vnde & Dominus oleo exultationis, hoc est Spiritu sancto legitur fuisse vnctus: sed & Ioannes apostolus Spiritum sanctum vnctionem vocat dicens, Et vos inquit vnctionem quam accepistis ab eo permaneat in vobis, & non necesse habetis, vt aliquis doceat vos: sed sicut vnctio eius docet vos de omni re. Ipse enim Spiritus sanctus vnctio est inuisibilis.

De eadem Trinitate. CAP. IIII.

Trininitas appellatur, quod fiat totum unum ex quibusdam tribus, quasi Trinitas, vt memoria, intelligentia, & voluntas, in quibus mens habet in se quandam imaginem diuinæ Trinitatis. Nam dum tria sunt, vnum sunt: quia & singula in se manent, & omnia in omnibus. Pater igitur & Filius & Spiritus sanctus Trinitas & vnitas. Idem enim vnum, idè & tria. In natura *vnum*, in personis tria. Vnum propter maiestatis communionem, tria propter personarum proprietatem. Nam alius pater, alius filius, alius Spiritus sanctus: sed alius quidem non aliud, quia pariter simplex, pariterque incommutabile bonum & coeternum. Pater solus, non est de alio: ideo solus appellatur ingenitus. Filius solus de patre est natus: ideo solus dicitur genitus. Spiritus sanctus solus de patre & filio procedit: ideo solus ambo rum nuncupatur spiritus. In hac Trinitate, alia sunt appellatiua nomina, alia propria sunt. Propria enim sunt essentialia, vt Deus, Dominus, omnipotens, incommutabilis, immortalis. Et inde propria, quia ipsam substantiam significant, qua vnum sunt. Appellatiua verò pater & filius & Spiritus sanctus, ingeni-

tus, & genitus, & procedens. Eadem & *relatiua*: quia ad se inuicè referuntur. Cui enim Deus dicitur, essentia est, quia ad seipsum dicitur. Cum verò dicitur pater & filius & Spiritus sanctus, *relatiuè* dicuntur, quia ad se inuicem referuntur. Nam pater non ad seipsum, sed ad filium, *relatiuè* dicitur: quia est ei filius: sic & filius *relatiuè* dicitur, quia est ei pater: sic Spiritus sanctus, quia est patris filiusque spiritus. His enim appellationibus hoc significatur, quod ad se inuicem referuntur, non ipsa substantia qua vnum sunt. Proinde Trinitas in *relatiuis* personarum nominibus est, deitas non triplicatur, sed in singularitate est: quia si triplicatur, deorum inducimus pluralitatem. Nomen autem *deorum* in angelis & sanctis hominibus ideo pluraliter dicitur, propter quod non sint merito equales: De quibus psalmus, Ego dixi dii estis. De patre autè & filio & Spiritu sancto propter vnâ & æqualem diuinationem non nomen deorum: sed Dei esse ostenditur: sicut ait apostolus, Nobis tamè vnus Deus, vel sicut voce diuina dicitur, Audi Israel, Dominus vnus, Deus vnus est, vt scilicet Trinitas sit, & vnus Dominus Deus sit. Fides apud Græcos de Trinitate hoc modo est vna *oûia*, ac si dicatur vna natura, aut vna essentia. Tres *hypostasies*, quod resonat in Latinum vel tres personas, vel tres substantias. Nam latinitas proprie non dicit de Deo nisi *essentiâ substantiam* verò non proprie dicit sed abusuè: quoniam verè substantia apud Græcos persona intelligit, non natura.

De angelis. CAP. V.

Angeli Græcè vocantur, Hebraicè dicuntur malooth: Latine verò nunciij interpretantur, ab eo quod Domini voluntatè populis nuntient. Angelorum autè vocabulum, officij nomen est, non naturæ. Semper enim spiritus sunt, sed cum mittuntur vocantur angeli. Quibus ideo pictorum licetia pœnas facit, vt celerè eorum in cuncta discursum significet, sicut & iuxta fabulas poetarum vèti pennas habere dicuntur, propter velocitatè scilicet. Vnde scriptura sacra dicit, Qui ambulat super pennas vètorum. Nouè autè ordines esse angelorum sacra scripturæ testantur, id est *angeli, archangeli, phroni, dominationes, virtutes, principatus, potestates, cherubin & seraphim*. Quorum officiorum vocabula cur ita dicta sint, interpretado exequimus. Angeli vocantur propter quod de cœlis ad annuntiandum hominibus mittuntur. Angelus enim Græcè Latine nuntius dicitur. Archangeli Græca lingua, Latina summi nunciij interpretantur. Qui enim parua vel minima annuntiant, angeli: qui verò summa, archangeli nuncupantur. Archangeli dicti quod primatum teneant inter angelos. *Archangeli* enim Græcè, Latine principatus interpretatur. Sunt enim duces & principes, sub quorum ordine vniciuque angelorum

officia deputata sunt. Nam quia archangeli angelis præfunt, Zacharias propheta testatur dicens: Et ecce angelus qui loquebatur in me egrediebatur, & alius angelus egrediebatur in occursum eius, & dixit ad eum, Curre, & loquere ad puerum istum dicens: Absque muro habitabitur Hierusalem. Si enim in ipsis officiis angelorum nequaquam potestates superiores inferiores disponerent, nullo modo hoc quod homini diceret angelus ab angelo cognouissent. Quidam autem archangelorum priuatis nominibus appellantur, ut per vocabula ipsa in opere suo quod valeant designentur. *Gabriel* Hebraicè in linguam nostram vertitur fortitudo Dei. Vbi enim potentia diuina vel fortitudo manifestatur: *Gabriel* mittitur. Vnde & eo tempore quo erat Dominus nasciturus & triumphaturus de mundo *Gabriel* mittitur ad Mariam, ut illū annuntiaret, qui ad debellandas aereas potestates humilis venire dignatus est. *Michael* interpretatur, quis ut Deus? Quando enim aliquid in mundo miræ virtutis fit, hic archangelus mittitur. Et ex ipso opere nomen est eius: quia nemo valet facere quod facere præuat Deus. *Raphael* interpretatur curatio, vel medicina Dei. Vbiunque enim curandi & medendi opus necessarium est, hic archangelus à Deo mittitur, & inde medicina Dei vocatur. Vnde & ad *Tobiam* idem archangelus missus oculis eius curationē adhibuit, & cæcitate deterfa visum eius restituit. Nominis enim interpretatio & angeli officium designatur. *Vriël* interpretatur Ignis Dei, sicut legimus apparuisse ignem in rubo. Legimus etiam ignem missum de super, & implese quod præceptum est. *Throni* autē, & dominationes, & principatus, & potestates, & virtutes: quibus vniuersam cælestem societatem Apostolos complectitur, ordines angelorum & dignitates intelliguntur, & pro hac ipsa distributione officiorum alij throni, alij dominationes, alij principatus, alij potestates dicuntur pro certis dignitatibus quibus inuicem distinguuntur. *Virtutes* angelicæ quædam ministeria perhibentur, per quæ signa & miracula in mundo fiunt: propter quod & virtutes dicuntur. *Potestates* sunt, quibus virtutes aduersæ subiectæ sunt, & inde Potestatum nomine nuncupantur quia magni spiritus eorum potestate coercentur, ne tantum mundo nocent, quantum cupiunt. *Principatus* sunt hi, qui angelorum agminibus præfunt. Qui pro eo quod subditos angelos ad explendum ministerium diuinum disponunt, principatus vocabulum accipiunt. Nam alij sunt qui administrant, alij qui assistunt, sicut per *Daniclem* dicitur. Milia milium ministrabant ei, & decies milies centena milia assistebant ei. *Dominationes* sunt ij, qui etiam Virtutibus & principatibus præcinent: qui pro

eo quod cæteris angelorum agminibus dominantur, *Dominationes* vocantur. *Throni* sunt agmina angelorum, qui latino eloquio sedes dicuntur: & vocati *Throni*, quia illis conditor præfidet, & per eos iudicia sua decernit vel disponit. *Cherubin* autem & ipsa sublimes calorū potestates, & angelica ministeria perhibentur: qui ex Hebræo in linguam nostram interpretantur scientiæ multitudo. Sunt autem sublimiora agmina angelorum: qui pro eo quod vicini positi diuina scientia cæteris amplius pleni sunt, *Cherubin* hoc est, plenitudo scientiæ appellantur. Ipsa sunt duo illa animalia super propiciatorium arce facta ex metallo, propter significandam angelorum præsentiam, in quorum medio ostenditur Deus. *Seraphim* quoque similiter multitudo angelorum est, qui ex Hebræo in Latinū ardentes vel incēdentes interpretantur. Qui idcirco ardentes vocantur, quia inter eos & Deum nulli alij angeli cōsistunt: & ideo quanto vicinius corā Deo consistunt, tanto magis claritate diuini luminis inflammantur. Vnde & ipsi velant faciem & pedes sedentis in throno Dei: & idcirco cætera angelorum turba videre Dei essentiam plenè non valet: quoniam *Seraphim* eā tegit. Hæc igitur vocabula agminum angelorum ita sunt specialia ordinum singulorum, ut tamē sint ex parte communia omnium. Nam dum *Throni* sedes Dei in quorundā angelorū ordine specialiter designentur, tamen per *Psalmistam*, Qui sedes super *Cherubin*, dicitur. Sed ideo isti ordines angelorum priuatis nominibus appellantur: quia hoc ipsum officium in proprio ordine plenius acceperunt. Et eū sint omnibus communia, propria tamen hæc nomina suis ordinibus deputantur. Vnicuique etiam, sicut prædictum est, propria officia sunt iniuncta: quæ eos promeruisse in mundi 40 constar exordio. Nam quia angeli & locis & hominibus præfunt, per prophetam testatur angelus dicens, Princeps regni *Perfarum* restitit mihi. Vnde apparet, nullum esse locum cui angeli non præfint. Præfunt enim & aspiciis operum omnium. Hic est ordo vel distinctio angelorum: qui post lapsum malorū in cælesti vigore steterunt. Nam postquam apostata angeli ceciderunt, hi in perseuerantia æternæ beatitudinis solidati sunt. Vnde & post cæli creationem in principio repetitur, *Fiat firmamentum*, & vocatum est firmamentum cælum. nimirum ostendens: quod post ruinam angelorum malorum, hi qui permanserunt, firmitatem æternæ perseuerantiæ cōsecuti sunt. nullo iam lapsu auersi, nulla superbia cadentes, sed firmiter in Dei amore & contemplatione manentes, nihil aliud dulce habent, nisi eum à quo creati sunt. Quod 60 autem duo *Seraphim* in *Esaiâ* leguntur, figuraliter veteris & noui testamenti signifi-

rationem ostendunt. Faciem verò & pedes operiunt Dei, quia præterita ante mundum, & futura post mundum scire non possumus: sed media tantum eorum testimonia contemplamur. Singuli senas alas habent, quia fabricam tantum mundi, quæ in sex diebus facta est, in præsentī seculo nouimus. Quod clamant ter sanctus alter ad alterum, Trinitatis in vna diuinitate demonstrat mysteriū.

De hominibus qui quodam præfagio nomen acceperunt. CAP. VI.

Plerique primorum hominum ex propriis causis originem nominum habent. Quibus ita propheticè indita sunt vocabula, vt aut futuris aut præcedentibus eorum causis conueniant. In quibus tamen manente spiritali sacramento, nunc tantum ad literā intellectum historiae persequimur. Vbi autē etymologiae interpretationem non attingimus: solam ipsam etymologiam in Latinum ponimus. Quod autem vnum nomen Hebraicum aliter atq; aliter interpretatur: hoc secundum accentuum & literarum eucnit diuersitatem, vt in variis significationibus nomina computentur. *Adam*, sicut beatus Hieronymus tradidit, homo siue terrenus: siue terra rubea interpretatur. Ex terra enim facta est caro, & humus hominis faciendi materies fuit. *Eua* interpretatur vita: siue calamitas, siue *Va* vita: quia origo fuit nascendi, calamitas: & *Va*, quia per præuicationem causa extitit moriendi. A cadendo enim nomen sumpsit calamitas. Alij autem dicunt ob hoc etiam *Euam* vitam & calamitatem appellatam, quia sæpe mulier viro causa salutis est, sæpe calamitatis & mortis origo, quod est *Va*. *Cain* possessio interpretatur: vnde etymologiam ipsius exprimens pater eius ait: *Cain*, id est possedi hominem per Deum. Idem & lamentatio, eo quod pro interfecto *Abel* interfectas sit, & penā sui sceleris dederit. *Abel* luctus interpretatur, quo nomine præfigurabatur occidendus. Idem & vanitas, quia citò solutus est atque subtractus. *Seth* interpretatur resurrectio, eo quod post fratris interfectionem nactus sit: quasi resurrectionem fratris ex mortuis resuscitaret. Idem & positio, quia postie eum Deus pro *Abel*. *Enos* iuxta propriæ lingue varietatem, homo vel vir dicitur. Et congruè hoc vocabulum habuit. De eo enim scriptum est, Tunc enim initium fuit inuocandi nomen Domini. licet plerique Hebræorum arbitrentur, quod tunc primum in nomine Domini, & similitudine eius fabricata sunt idola. *Enoch* dedicatio. In ipsius enim nomine ciuitatem postea ædificauit *Cain*. *Cainam* lamentatio vel possessio eorum: sicut enim *Cain* possessio, ita deriu-

tum nomen, quod est *Cainam*, facit possessio eorum. *Matusalem* interpretatur mortuus est. euidens est etymologia nominis. quidam enim cum patre translatus fuisse, & diluuiū præterisse putauerunt. Ob hoc signanter transfertur mortuus est, vt ostenderetur non vixisse eum post diluuium: sed in eodem cataclismo fuisse defunctum. Soli enim octo homines in arca euaserunt diluuium. *Lamech* percussus. Ipse enim percussit & interfecit *Cain*: quod etiam ipse postea perpetrasse voribus conficitur. *Noe* requies interpretatur pro eo quod sub illo omnia retrò opera quæ uerunt per diluuium. Vnde & pater eius vocans nomen eius *Noe* dixit, Iste requiescere nos faciet ab omnibus operibus nostris. *Sem* dicitur nominatus, eo quod nomen ex posteritatis præfagio accepit. Ex ipso enim Patriarche, & prophete & apostoli & populi Dei. Ex eius quoque stirpe & *Christus*, cuius ab ortu solis vsque ad occasum magnum est nomen in gentibus. *Kam*, calidus: quia ipse ex præfagio futuri cognominatus est. Posteritas enim eius eam terræ partem possedit, quæ vicino sole calentior est. Vnde & *Aegyptus* vsque hodie *Aegyptiorum* lingua *kam* dicitur. *Iafeth* latitudo. Ex eo enim populus gentium nascitur, & quia lata est ex gentibus multitudo creditum, ab eadem latitudine, *Iafeth* dicitur. *Kanaan* filius *kam*, interpretatur, motus eorum. Quod quid est aliud nisi opus eorum? Pro motu enim patris, id est pro opere eius maledictus est. *Arsaxat* sanans depopulationē. *Chus* Hebraicè *Æthiops* interpretatur: a posteritate sui generis nomen sortitus. Ab ipso enim sunt propagati *Æthiopes*. *Nembroth* interpretatur tyrannus. Iste enim prior arripuit insuetam in populos tyrannidem: & ipse aggressus est aduersus Deum impietatis ædificare turrem. *Heber* transitus. Etymologia eius mystica est, quod ab eius stirpe transfret Dominus: nec perseueraret in eis, translata gentibus gratia. Ex ipso enim sunt exorti Hebræi. *Faleg* diuisio, cui pater propterea tale nomen imposuit, quia tunc natus est, quando per linguas terra diuisa est. *Thara* exploratio ascensionis. *Melchisedech* rex iustus. Rex, quia ipse postea imperauit *Salem*. iustus, pro eo quod discernens sacramenta legis & Euangelij: non pecudum victimas, sed oblationem panis & calicis in sacrificium obtulit. *Loth* declinans. Factis enim Sodomorum non consentit, sed eorum illicita carnis incendia declinavit. *Moab* ex patre & totum nomen etymologiam habet. Concepit enim eum primogenita filia de patre. *Ammon* cuius causa nomen redditur filius populi mei: sic deriuatur, vt ex parte sensus nominis, ex parte ipse sit sermo. Ammi-

enim à quo dicti sunt Ammanitæ, vocatur
 populus meus. *Sarai* interpretatur princeps
 mea, eo quòd esset vnius tantummodo do-
 mus materfamiliàs. Postea causa nominis
 immutati ablata de fine litera dicitur Sara,
 id est princeps. Omnium quippe gentium fu-
 tura princeps erat, sicut & Dominus pollici-
 tus fuerat Abraham: Dabo tibi ex Sara filium,
 & benedicam ei, & erit in gentes, sed & re-
 ges populorum erunt ex eo. *Agar*, adue-
 na vel conuersa. Fuit enim Ægyptia. *Cethu-
 ra*, thymiamia interpretatur. *Ismael*, interpre-
 tatur auditio Dei: sic enim scriptum est, Et
 vocauit nomen eius Ismael, quia exaudiuit
 eum Deus. *Efsau*, trinomius est, & ex propriis
 causa variè nuncupatur. dicitur enim Efsau,
 id est rufus ob coctionem rufæ lentis ita ap-
 pellatus, cuius edulio primogenita perdidit.
Edom: aut ob ruborem corporis dictus est,
 quod Latine sanguineus dicitur. *Seir* verò
 quod fuerit hispidus, & pilosus: quoniam e-
 nim natus est, torus sicut pellis pilosus erat.
 atq; ideo tribus nominib; appellatur, Efsau,
 id est rufus. *Edon*, id est sanguineus. *Seir*, id est
 pilosus: quia non habuit lenitatē. *Rebecca*, pa-
 tientia: siue quæ multū accepit. *Lia*, laborio-
 sa utiq; generando. Plurimos enim dolores
 quàm Rachel fecunditate pariendi experta
 est. *Rachel*, interpretatur ouis, pro ea enim Ia-
 cob paut oues Laban. *Zelfa*, os hians. *Bala*,
 inueterata. *Dina*, transfertur in causam. Iur-
 gij enim in Sichimis causa extitit. *Thamar*, a-
 maritudo pro viris mortuis. Eadē & comu-
 tans. Mutauit enim se in habitū meretricis,
 quando cū socero suo concubuit. *Phares*, di-
 uisio, ab eo quòd diuiserit mēbranulam se-
 cūdarū diuersis. Inde & Phares sortitus est
 nomen. Vnde & Pharisei qui se quasi iustos
 à populo separabant, diuisi appellabātur. *Za-
 ra*, frater eius in cuius manu erat coccinū, in-
 terpretatur oriēs, siue quia primus apparuit,
 siue quòd plurimi ex eo iusti nati sunt, vt in
 libro Paralipomenon continetur. *Zara*, id est
 oriens appellatus est. *Iob*, in Latinū vertitur
 dolēs, & rectè: propter percussione carnis &
 passiones dolorū. Calamitates enim suas no-
 minis etymologia præfigurauit. *Pharao*, no-
 mē est nō hominis sed honoris: sicut & apud
 nos Augusti appellantur reges cum propriis
 nominibus censentur. Exprimitur autē
 in Latinum *Pharao* denegans eum, utique
 Deum, siue dissipator eius. Populi enim Dei
 fuit afflictor. *Iannes* marin⁹, siue vbi est signū
 eius. Cessit & defecit signum eius coram si-
 gnis Moyfi. vnde & dixerunt Magi, Hic di-
 gitus Dei est. *Mambres*, mare pelliceum, siue
 mare in capite. Deniq; *Moyfes* interpretatur
 sumptus ex aqua. Inuenit enim eum ad ripā
 fluminis expositū filia Pharaonis, quæ colligens
 adoptauit filiū sibi: vocauitque nomen

eius *Moyfes*, eo quòd de aqua sumpsisset eū.
Aaron, mons fortitudinis interpretatur, pro-
 pter quod thuribulum accipiēs in medio su-
 perstitum & interemptorum obuiam stetit,
 & ruinam mortis quasi quidammons fortis
 exclusit. *Eleazar*, Dei adiutorium. *Balac*, præ-
 cipitās siue deuorās. *Balaam*, vanus populus.
Phinees, ori parcens. transfixit enim pugione
 Zambri cum scorto Madianitide, & Domini
 furorem placauit, vt parceret. *Zambri*, stella
 laceffiēs vel amaricans. Propriè enim est no-
 men ab amaritudine vocatum: quòd peccā-
 do amaricauerit populum. *Raab*, latitudo vel
 fames siue impetus. *Iosue* interpretatur salua-
 tor. Ipse enim in figura Christi populum à
 deserto saluauit, & in terram repromissionis
 induxit. *Caleb*, quasi cor aut canis. *Othoniel*,
 tempus eius Deus, vel responsio Dei. *Aod*,
 gloriosus. *Barach*, fulgurās. *Debora*, Apis vel
 loquax. Apis, quia fuit ad bellum promptissi-
 ma, dimicans aduersus Sifaram: quo perem-
 ptō cecinit canticum: inde loquax. *Label*, a-
 scensio. *Gedeon*, experimentū iniquitatis eo-
 rum. Frequentibus enim documentis infor-
 matus est quali præfagio contra hostes futu-
 ram victoriam expediret: ex quo futuro ex-
 perimento etymologiam nominis sumpsit.
Abimelech, pater meus Rex. *Thola*, vermicul-
 us vel coccinū. *Lair*, illuminās. *Iephte*, aperiēs
 vel apertus. *Esebon*, cogitatio siue vinculum
 metoris. *Abdo*, seruus eius. *Samson*, sol eorum
 vel solis fortitudo. Fuit enim virtute clarus,
 & liberauit Israel de hostibus eorum. *Dalila*,
 paupercula vel fitula. *Booz*, in fortitudine: si-
 ue in quo robur. *Noemi*, quem interpretari
 possumus consolata: eo quòd marito & libe-
 ris peregrè mortuis, nurū Moabitidē in cō-
 solationem suā tenuit. *Ruth*, interpretatur se-
 stinans. Alienigena enim erat ex populo gē-
 tili: quæ relicta patria festinauit transire in
 terram Israel dicens socruī suæ, Quocunq; te
 perrexeris, pergā. *Anna*, gratia eius interpre-
 tatur, quia dum esset prius sterilis natura,
 postremò Dei gratia fecundata est. *Eli*, Deus
 meus. *Ofni*, discalciatus. Filius enim fuit Heli
 electus in ministerium sacerdotij: cuius amif-
 sionem suo expressit vocabulo. Apostolus en-
 nim ait, Calciati pedes in præparationem E-
 uangelij pacis. Et propheta: Quàm speciosi
 pedes qui annunciant pacē! Iste ergo discal-
 ciatus interpretatur, vt eius nomine veteris
 Testamenti sacerdotium à veteri populo si-
 gnificaretur ablatum. *Finees*, frater Ofni, os
 mutuum interpretatur, quo significatur sa-
 cerdotij veteris & doctrinæ silētium. *Samuel*,
 nomen eius Deus. *Gessus*, in sole sacrificium
 vel incensum. *Sath*, petitio interpretatur. No-
 tum est enim quomodo Hebræorū populus
 eum sibi regem petierit, & accepit nomē nō
 secundū Deum: sed secundū suā voluntatem.

David, manu fortis interpretatur: utiq; quia fortissimus in praeliis fuit. Ipse & desiderabilis in stirpe scilicet sua, de quo dixerat propheta, Veniet desideratus cunctis gentibus. Salomon, tribus nominibus fuisse perhibetur. Primum vocabulum eius Salomon dicitur, id est pacificus, eo quod in regno eius pax fuerit. Secundum nomen *Idida*: eo quod fuerit dilectus & amabilis Domino. Tertium vocabulum eius *Coeleth*, quod Græcè appellatur Ecclesiastes, Latine Cōcionator: quod ad populū loqueretur. *Ionathas*, colūbæ donū. *Ab-filon*, patris pax per antiphrasin: eo quod bellū aduersus patrē gessisset: siue quod in ipso bello David placatus fuisse legitur filio: adeo ut etiā magno cum dolore extinctum plangeret. *Roboam*, latitudo populi, & ipsum per antiphrasin: quod decem tribubus ab eo separatis, duæ tantum ei relictæ sint. *Abia*, pater Dominus; vel pater fuit. *Asa*, tollens siue sustollēs. *Iosaphat*, Domini iudicium. *Iorā*, qui est excelsus. *Achazias*, apprehendens Dominū. *Athalia*, tēpus Domini. *Toas*, spirās vel Domini robur. *Amasias*, populū tollēs. *Ostias*, fortitudo Domini. *Azarias*, auxiliū Domini. *Ozias* autē ipse est qui & Azarias duplici nomine. Ipse est qui illicitum sibi sacerdotiū vēdicare conatus, lepra in frōre percussus est. *Ioathā*, est perfectus. Pulchrā etymologiā nominis habet. Fecit enim rectū in cōspectu Domini, & portam templi edificauit excelsam. *Achas*, apprehendens. *Ezechias*, fortis Dominus. *Manasses*, obliuiosus. Per multa enim scelera & sacrilegia reliquerat & oblitus fuerat Domini. *Amon*, fidelis vel honestus. *Iosias* ubi est incensum Domini, propria etymologia nominis. Iste est enim qui simulacra cōbussit. *Ioachas*, robustus. *Ioachim*, ubi est preparatio. *Eliachim*, Dei resurrectio. *Ieconias*, preparatio Domini. *Sedechias*, iust⁹ Domini. *Ieroboam*, iudicatio siue causa populi, vel, ut quidā aiūt, diuisio interpretatur, pro eo quod in regno eius diuisus sit popul⁹ Israel, & præcisus a regno stirpis David. Diuisionis enim populi causa iste extitit. *Zambri*, psalmus, vel canticū meū. *Amri*, crispans meus. *Achab*, frater patris. *Iezabel*, fluxus sanguinis: vel fluens sanguinem: sed melius ubi est sterquilinum. Præcipitatas enim deorsum comederunt carnes eius canes: sicut prædixerat Helias. Et erunt, inquit, carnes Iezabel, sicut stercus super facie terræ. *Ochozias*, apprehēdēs Deū. *Iehu*, ipse, vel est *Ioathā*, robustus. *Sella*, vmbra eius vel petitiō. *Manaē*, cōsolās. *Phaceas*, aperies. *Nabuchodonosor*, prophetia laguncula angustæ, siue prophetans istiusmodi signum per somnium scilicet futurorū quod vidisse narratur, & Daniel interpretatus est, siue sessio in agnitione angustia: pro iis qui in captiuitatem ab eo ducti sunt. *Zorobabel*, apud He-

bræos ex tribus integris nominibus traditur esse cōpositus. *Zo*, iste, *ro*, magister, *babel*, propriè Babylonium sonat: & efficitur nomen *Zorobabel*, iste magister de Babylone. In Babylone enim ortus est, ubi & princeps gentis Iudææ extitit.

De patriarchis. CAP. VII.

Q Vorundam patriarcharū etymologiæ notandæ sunt, ut sciamus quomodo suo vocabulo resonent. Nam plerique eorum ex causa propria nomina acceperunt. *Patriarcha* interpretatur patrum princeps. *Αβρα* enim Græcè principatus est. *Abraam*, primum vocatus est pater videns populum, propter Isaac litas scilicet tantum postea appellatus est *Abraham*, quod transfertur pater multarum gentium, quod erat adhuc per fidem futurū. Gentium autem non habetur in nomine, sed subauditur, iuxta illud: Erit nomen tuum *Abraham*, quia patrem multarum gentiū posuisti. *Isaac*, ex risu nomen accepit. Risit enim pater: quando ei promissus est admirans in gaudio. Risit & mater, quando per illos tres viros promissus est, dubitans in gaudio. Ex hac ergo causa nomen accepit Isaac. interpretatur enim risus. Sciendum autem quod quatuor in veteri Testamento absque vilo velamine nominibus suis antequam nascerentur vocati sunt. *Ismael*, *Isaac*, *Salomon* & *Iosias*. Lege scripturas. *Jacob*, supplantator interpretatur, siue quod in ortu plantam nascentis fratris apprehenderit: siue quod postea deceperit fratrem arte. Vnde *Elaui* dixit: Iustè vocatū est nomē eius *Jacob*, supplantauit enim me ecce secūdo. *Israel*, vir videns Deū. Tunc enim hoc nomen accepit, quando tota nocte luctatus vicit in certamine angelū. & oriente lucifero benedictus est. Inde propter visionē Dei *Israel* appellatus est, sicut & ipse ait: Vidi Dominum & salua facta est anima mea, *Ruben*, interpretatur visionis filius. Sic enim quādo eum peperit *Lia*: vocauit nomē eius *Ruben* dicens: Quia vidit Deus humilitatē meā. *Simeon*, interpretatur auditio Dei. Sic enim dixit *Lia* quādo eum peperit, Quia exaudiuit me Deus. *Leui* additus. Dixit enim *Lia* quando peperit eum nō ambigens de amore viri: Nunc mecum erit vir meus, quia peperit tres filios. *Iudas*, cōfessio dicitur. Quādo enim eum peperit *Lia*, laudē Domino retulit dicens: Nunc super hoc confitebor Domino. & ob id vocatus est *Iudas*. A confessione itaque nomen eius dictum est: quod est gratiarum actio. *Isachar*, interpretatur merces. Hoc autē ideo, quia mādragoris filij *Ruben* introitum viri qui *Racheli* debebatur ad se emerat *Lia*. Vnde & dum natus est, dixit *Lia*, Dedit Deus mercedē meam. *Zabulon*, interpretatur habitaculum. Sextum enim hunc filium genuerat *Lia*: propterea iam

secura dixit, Habitabit mecum vir meus. Vnde & filius eius vocatus est habitaculum. *Nephthim* de conuersatione siue comparatione: causa nominis eius est. Vnde & dixit Rachel, cum eum peperisset ancilla eius Bala: Habitare me fecit Deus habitationem cum sorore mea. *Dan* interpretatur iudicium. Bala enim dum eum peperisset, dixit Rachel domina eius: Iudicauit me Dominus, & exaudiens dedit mihi filium. Causam nominis expressit, ut ab eo quod iudicasset Dominus: filio ancillae iudicij nomen imponeret. *Gad* ab euentu siue prociectu vocatus est. Quando enim eum peperit: Zelpha: dixit domina eius Lia in fortuna, id est quod dicitur, in prociectu vel euenta. *Aser* beatus dicitur, dum enim peperisset eum Zelpha: dixit Lia: Beata ego, & beatificatae me mulieres: & ab eo quod beata dicatur: ex etymologia nominis Beatum vocauit. *Ioseph* ab eo quod sibi alium filium addi mater optauerat: vocauit augmentum. Hinc *Pharao*, *Cephaneth* appellauit, quod Hebraice absconditor reperorum sonat, pro eo quod obscura somnia reuelauit, & sterilitatem praedixit. Tamen quia hoc nomen ab Aegypto ponitur: ipsius lingua deberet habere rationem. Interpretatur ergo *Cephaneth* Aegypto sermone Saluator mundi, eo quod orbem terrae ab imminente famis excidio ipse liberaret. *Beniamin* interpretatur filius dextrae quod est virtutis. Dextra enim interpretatur latus. Mater quippe eius moriens vocauerat nomen eius *Benoni*, id est, filius doloris mei. Pater hoc mutauit, filium dextrae nominans. *Manasses* dictus ab eo quod sit pater eius oblitus laborum suorum. Ita enim Hebraice vocatur obliuio. *Ephraim* eo quod auxerit cum Deus, & ex hoc vocabulo in linguam nostram transfertur augmentum.

De prophetis. CAP. VIII.

Quos gentilitas vates appellat, hos nostri prophetas vocant, quasi praefatores: quia potius sanctorum, & de futuris vera praedicant. Qui autem a nobis prophetae, in veteri testamento *videntes* appellabantur: quia videbant ea quae ceteri non videbant, & proficiebant ea, quae in mysterio abscondita erant. Hinc est quod scriptum est in Samuele, Eamus ad vidnetem. Hinc *Esaia*, Vidi, inquit, Dominum sedentem super solium excelsum & cleuatum. Et *Ezechiel*, Aperti sunt caeli & vidi visiones Dei. Quorundam autem prophetarum nominum etymologiae annotanda sunt. Vocabula enim eorum satis ostendunt, quid in futuris factis dictisque suis praenunciassent. *Helias* interpretatur Dominus Deus. Ex futuri ergo praesagio sic vocatur. Nam dum altercassetur in sacrificio cum qua-

dringentis sacerdotibus Baal, inuocato nomine Domini descendit de caelo ignis super holocaustum. Quod cum vidisset omnis populus cecidit in faciem suam, & ait: Dominus ipse est Deus. Ex hac ergo causa tale prius nomen accepit, pro eo quod per eum postea cognouerit populus Dominum Deum. Idem & fortis Dominus interpretatur: vel propter quod interfecit eosdem sacerdotes, vel propter quod Achab aduersitatem tolerauit. *Heliseus* Domini salus interpretatur. vocabulum autem idem ex futuri praesagio susceptum, denique & multas virtutes fecit, & famem pellens populum a morte saluauit. *Nathan*, dedit, siue dantis. *Isaias* interpretatur saluator Domini. Et merito. Saluator est enim vniuersarum gentium, cuiusque sacramenta amplius quam ceteri praedicat. *Ieremias* excelsus Domini, pro eo quod dictum est ei: Constitui te super gentes & regna. *Ezechiel*, fortitudo Dei. *Daniel*, iudicium Dei, siue quia in presbyterorum iudicio sententiam diuinae exanimationis exhibuit, dum reperta eorum falsitate Susannam ab interitu liberauit: siue quod visiones & somnia quibus per signa quaedam & aenigmata futura monstrabantur, sagaciter discernens aperuit. Hic & desideriorum vir appellatus est, quia panem desiderij non manducauit, & vinum concupiscentiae non bibit. *Ozee* saluator aut saluans. Dum enim iram Dei in populum Israel ob crimen idololatriae prophetasset, domui Iudae salutem pronunciauit. Propter quod *Ezechias* rex Iudae, sublati idolis quae praecedentes reges consecrauerant, templum Domini purgasse ac purificasse monstratur. *Iohel* Dominus Deus, siue incipiens Deo, vel fuit Dei. Hoc enim eius vocabulum resonatur, etymologia incerta. *Amos* populus auulsus. Prophetia enim eius ad populum fuit Israel, quia iam auulsus erat a Domino, & aureis vitulis seruiebat, siue auulsus a regno stirpis David. *Nun* germen siue consolator. Increpat enim ciuitatem sanguinum, & post euerisionem illius consolatur Sion dicens: Ecce super montes pedes euangelizantis & annunciantis pacem. *Abacuc* amplexans, quia vel ex eo quod amabilis Domini fuit, vocatur amplexatio, vel quod in certamen cum Deo congregitur, amplexantis, id est ludantis sortitus est nomen. Nullus enim tam audaci voce ausus est Deum ad disceptationem iustitiae prouocare: cur in rebus humanis & mundi istius tanta rerum versaretur iniquitas? *Micheas*, quis hic, vel quis iste? Cominatur enim Samariae ob causam simulachrorum illo modo de quo *Heliu* dicit: Quis est iste inuoluens sententias? *Sophonias* speculum vel arcanum Domini interpretatur: utrumque ad prophetas con-

uenit. Ipsi enim sciunt mysteria Dei. Vnde ad Ezechielem dicitur: Speculatorem te posui domui Israel. Et alibi, Non faciet Dominus quicquam, nisi reuelauerit seruis suis prophetis. *Abdias*, seruus Domini. Sicut enim Moyses seruus Domini & Apostolus seruus Christi ita iste legatus ad gentes missus videt & prædicat quæ prophetali digna sunt ministerio & seruitute: inde seruus Domini. *Ionas* interpretatur columba siue dolens. Columba, pro gemitu quando in ventre ceti triduo fuit. Dolens autem vel propter tristitiam quæ habuit de salute Ninuitarum: vel propter eideram subito arefcentem: cuius umbraculo tegebatur contra solis ardorem. Ipse est & Amathi Sarraptenæ viduæ filius, vt Iudæi affirmant, quem resuscitauit Helias, matre postea ad eum dicente: Nunc cognoui quoniã vir Dei es tu, & verbum Domini in ore tuo verum est. Ob hanc causam ipsum puerum Amathi vocatum. Amathi enim ex Hebræo in Latinam linguam veritas dicitur, & ex eo quod verum Helias locutus est: ille qui suscitatus est, filius nuncupatus est veritatis. *Zacharias* memoria Domini. Septuagesimo enim anno desolationis templi completo, Zacharia prædicante memoratus est Dominus populi sui: iussitque Darij reuersus est populus Dei, & reedificata est vrbs, & templum. *Aggeus* in Latinum festiuus & lætus resonat. Destructum enim templum reedificandum prophetat, & postluctum captiuitatis regressionis lætitiã prædicat. *Malachias* interpretatur angelus Domini, id est, nuncius. Quicquid enim loquebatur: quasi à Domino essent mandata, ita credebantur, & inde ita nomen eius Septuaginta transtulerunt dicentes, Assumptio verbi Domini super Israel in manu angeli eius. *Esdras* adiutor. *Neemias* consolator à Domino. Quodam enim præfagio futurorum nomina ista sortiti sunt. Fuerunt enim in adiutorium & consolationem omni illi populo redeunti ad patriam. Nam & templum Domini idem reedificauerunt, & murorum & turrium opus ipsi restaurauerunt. *Ananias* gratia Dei interpretatur. Idem & *Sidrac* lingua Chaldaea, quod interpretatur decorus meus. *Azarias* auxilium Domini. Idem & *Abdenago*, quod in Latinum vertitur Seruiens taceo. *Misael*, qui populus Domini. Ipse & *Misac* quod interpretatur risus vel gaudium. *Azia* frater meus. *Semeia* audiens Dominum. *Misap* congregans. *Ethan*, robustus, siue ascensus. *Idithun* transliens eos, siue saliens eos. Quosdã enim inhærentes humo: curuatos in terrã, & ea quæ in imo sunt cogitantes, & in rebus transeuntibus spem ponentes transliuit canuendo iste, qui vocatur transliens. *Eman* accipiens vel formido eorum. *Barachia* bene-

dictus Dominus, vel benedictus Domini. *Olida* districtio, siue diuerticulum. *Iudith* laudã, vel confitens Domino. *Hester* absconsa. *Zacharias* memoria Domini, ob hoc quia canit memoriale testamenti sui sancti. *Ioannes* Domini gratia: eo quod sit limes prophetiæ, prænunciator gratiæ, siue initium baptismatis, per quod gratia ministratur. Hi sunt prophetæ veteris nouique testamenti: quorum finis Christus, cui dicitur à Patre, Et prophetam in gentibus posui te. ¶ *Prophetiæ* autem genera sunt septem. Primum genus *Eschasticum*, quod est mentis excessus, sicut vidit Petrus vas illud summissum de cœlo in stupore mentis cum variis animalibus. Secundum genus *visio*, sicut apud Esaiam dicentem: Vidi Dominum sedentem super solum excelsum. Tertium genus *Somnium*, sicut Iacob subnixam in cœlo scalam dormiens vidit. Quartum genus *per nubem*, sicut ad Moysen & ad Iob post plagam loquitur Deus. Quintum genus *Vox de cœlo*, sicut ad Abraham sonuit dicens: Ne iniicias manum tuam super puerum. Et ad Saulum in via: Saule Saule quid me persequeris? Sextum genus, *accepta parabola*, sicut apud Salomonem in Proverbiis, & apud Balaam cum euocaretur à Balac. Septimum genus *repletio sancti Spiritus*, sicut penè apud omnes prophetas. ¶ *Alia tria genera visionum* dixerunt esse. Vnum *secundum oculos corporis*, sicut vidit Abraham tres viros sub ilice *Mambre*: & Moyses ignem in rubo: & discipuli transfiguratum Dominum in monte, inter Moysen, & Heliam, & cætera huiusmodi. Alterum *secundum Spiritum quo imaginamur ea quæ per corpus sentimus*, sicut vidit Petrus, discum illum submitti de cœlo cum variis animalibus: & sicut Esaias Deum in sede altissima non corporaliter, sed spiritualiter vidit. Non enim Deum forma corporea circumterminat: sed quemadmodum figuratè, non propriè multa dicuntur: ita etiam figuratè multa monstrantur. Tertium autem genus visionis est, quod neque corporeis sensibus, neque vlla parte anime quæ corporalium rerum imagines capiuntur: sed per intuitum mentis quo intellecta conspiciuntur veritas: sicut Daniel præditus mente vidit quod Balthasar viderat corpore, sine quo genere illa duo vel infructuosa sunt, vel etiam in errorem mittunt. Omnia tamè hæc genera Spiritus sanctus moderatur. ¶ Habere autem prophetiam non solum bonus, sed etiam malus potest. Nam inuenimus Saullem regem prophetasse. Persequeretur enim sanctum Dauid, & impletus Spiritu sancto prophetare cepit.

De apostolis. CAP. IX.

Apostoli missi interpretantur. Hoc enim eorum nomen indicat. Nã sicut Græcè

ἄγγελος Latine nuntij vocantur; ita Græcè Apostoli, Latine missi appellantur. Ipsos enim misit Christus euangelizare per vniuersum mundum: ita ut quidam Perlas Indosque penetrarent: docentes gentes, & facientes in nomine Christi magna & incredibilia miracula, ut attestantibus signis & prodigiis crederetur illis in iis quæ dicebant & viderant. Habent enim plerique eorum ex iis causis suorum vocabulorum. *Petrus* à petra nomen accepit, hoc est à Christo super quem fundata est Ecclesia. Non enim à Petro petra, sed *Petrus* à petra nomen sortitus est: sicut non Christus à Christiano, sed Christianus à Christo vocatur, idèoque ait Dominus: Tu es Petrus & super hanc Petram, & cetera, quia dixerat Petrus, Tu es Christus filius Dei viui. deinde ei Dominus, Super hanc petram, quam confessus es, ædificabo, inquit, Ecclesiam meam. Petra enim erat Christus super quod fundamentum etiam ipse ædificatus est Petrus. *Cephas* dictus, eo quod in capite sit, constitutus Apostolorum. καφαλα enim Græcè, caput dicitur, & ipsum nomen in Petro Syrum est. *Simon bariona*, in linguam nostram sonat filius columbae, & est nomē Syrum pariter & Hebræum. *Bar* quippe Syra lingua filius, *Iona* Hebraicè columba, ytroque sermone dicitur bariona. Alij simpliciter accipiunt quod *Simon*, id est Petrus filius sit Iohannis, iuxta illam interrogationem: Simon Iohannis diligis me? & volunt scriptorum vitio deprauatum, ut pro bar Iohanna, hoc est filius Iohannis, bariona scriptum sit, vna detracta syllaba. *Ioanna* autem interpretatur Domini gratia. Et fuisse constat Petrum, trinomiū: *Petrum*, *Cephan*, & *Simon Bariona*: *Simon* autem Hebraicè interpretatur obediens. *Saulus*, Hebraico sermone tentatio dictus, eo quod prius in tentatione Ecclesie sit versatus. Persecutor enim erat, & inde nomen habebat istud, quando persequebatur Christianos. Postea mutato nomine de Saulo factus est Paulus, quod interpretatur mirabilis siue electus. Mirabilis, vel quia multa signa fecit, vel quia ab oriente vsq; ad occasum Euangelium Christi in omnibus gentibus prædicauit. Electus, sicut in Actibus Apostolorum Spiritus sanctus dicit: Segregate mihi Barnabam & Paulum ad opus ad quod elegi eos. Latino autem sermone *Paulus* à modico dictus: vnde & ipse ait, Ego sum minimus Apostolorum omnium. Quando enim Saulus, superbus, elatus, quando Paulus, humilis & modestus. Ideo sic loquimur, paulo post videbete, id est post modicum. Nam quia modicus factus, ipse dicit, Ego enim sum notissimus Apostolorum. & Mihi minime omnium sanctorum. *Cephas* autem & Saulus ideo mutato nominæ sunt vocati, ut essent etiam ipso no-

mine noui, sicut Abraham & Sara. *Andreas* frater Petri carne, & coheres gratiæ. Secundum Hebræam, etymologiã interpretatur decorus, siue respondens. sermone autem Græco à viro virilis appellatur. *Ioannes*, quodam vaticinio ex merito nomine accepit. Interpretatur enim, In quo est gratia, vel Domini gratia. Amplius enim eum ceteris Apostolis dilexit Iesus. *Iacobus Zebedæi* à patre cognominatur, quæ relinquens, cum Ioanne verum patrem secuti sunt. Hi sunt filij tonitruj, qui etiam Boanerges ex firmitate & magnitudine fidei nominati sunt. Hic est Iacobus filius Zebedæi, frater Ioannis: qui post ascensionem Domini ab Herode manifestatur occisus. *Iacobus Alphai*, ob distinctionem prioris cognominatus, qui dicitur filius Zebedæi: sicut iste filius Alphai. Cognomentum igitur ambo à patre sumpserunt. Ille est Iacobus minor, qui in Euangelio frater Domini nominatur, quia Maria vxor Alphai soror fuit matris Domini, quam Mariam Cleopæ Ioannes Euangelista cognominat: à patre siue à gentilitate familiae, aut quacumque alia causa ei nomen imponens. Alphaus autem Hebræorum sermone in Latinum exponitur millesimus, siue doctus. *Philippus*, os lampadarum, vel os manuum. *Thomas*, abyssus vel geminus, vnde Græcè Didymus appellatur. *Bartholomæus*, filius suspendentis aquas, ut filius suspendentis me. Syrum est non Hebræum. *Matthæus*, in Hebræo donatus exprimitur. Idem & appellatus Leui ex tribu à qua ortus fuit. In Latino autem ex opere publicani nomen accepit, quia ex eis fuit electus, & in apostolatam translatus. *Simon Cananæus*, ad distinctionem Simonis Petri, de vico Galilee Cana, vbi aquas Dominus mutauit in vinum. Ipse est qui in alio Euangelista scribitur *Zelotes*. Cana quippe zelus interpretatur. *Iudas Iacobi*, qui alibi vocatur *Lebbeus*, figuratum nomen habet à corde: quod nos diminutiue corculum possumus appellare. Ipse in alio Euangelista Thaddæus scribitur, quem ecclesiastica tradit historia missum Edessam ad Abgarum regem. *Iudas Iscariotes*, vel à vico in quo ortus est, vel ex tribu Isachar vocabulum sumpsit, quod præfatio futuri in condemnatione sui. Isachar enim interpretatur merces, ut significaretur pretij proditoris, quo vendidit Dominum, sicut scriptum est, Et acceperunt mercedem meam, triginta argenteos, &c. *Matthias*, qui inter Apostolos sine cognomine solus habetur, interpretatur donatus, ut subaudiatur pro Iuda. Ipse enim in locum eius electus est ab Apostolis, cum pro duobus fors mitteretur. *Marcus* excelsus mandato, utique propter Euangelium altissimi quod prædicauit. *Lucas* ipse confurgens, siue eleuans, eo quod eleuauerit per prædicationem Euangelium post alios.

Barnabas, filius Prophetæ vel consolationis.

De reliquis in Euang. id nominibus.

CAP. X.

Maria, illuminatrix siue stella maris. Genuit enim lumen mundi. Sermonem autem Syro Maria domina nuncupatur, & pulchre, quia Dominum genuit. *Elisabeth*, Dei mei sarutitas, vel Domini mei iuramentum. *Magdalena*, turris. *Martha*, irritans vel prouocans. Sermonem autem Syro interpretatur dominans. *Nathanael*, donum Dei, quia dolus, id est simulatio dono Dei in eo non fuit. *Zebedæus*, donatus, siue fluens iste. *Zachæus*, iustus, siue iustificatus, siue iustificandus. Syrum est nomen non Hebræum. *Lazarus*, adiutus, eo quod sit à morte resuscitatus. *Herodes*, pellitæus, gloriosus. *Cayphas*, inuestigator aut sagax, aut vomens ore. Iniquo enim ore suo iustum condemnauit, quamuis hoc mysterio prophetali annuntiaſſet. *Pontius*, declinans concilium utique Iudæorum. Accepta enim aqua lauit manus suas dicens: Innocens ego sum à sanguine huius iusti. *Pilatus*, os malleatoris, quia dum Christum ore suo & iustificat & condemnat, more malleatoris utraque ferit. *Barraba*, filius magistri eorum, absque dubio Iudæorum magistri, qui est diabolus, homicidiorum autor, qui usque hodie regnat in eis.

De martyribus. CAP. XI.

Martyres Græca lingua, Latine testes dicuntur, unde & testimonia Græcè martiria nuncupantur. *Testes* autem ideò vocati sunt, quia propter testimonium Christi passionem sustinuerunt, & usque ad mortem pro veritate certauerunt. Quia verò non testes (quod Latine utique possumus) sed Græcè martyres appellamus, familiarius Ecclesiæ auribus hoc Græcū verbum sonat, sicut multa Græca nomina quæ pro Latinis utimur. ¶ *Martyrum primus* in nouo Testamento *Stephanus* fuit: qui sermone Hebræo interpretatur norma, quod prior fuerit in ministerio ad imitationem fidelium. Idem autem ex Græco sermone in Latinum vertitur coronatus, & hoc propheticè: ut quod sequeretur in re vaticinio quodam futuri prius in vocabulo resonaret. Passus est enim, & quod vocabatur accepit. *Stephanus* enim corona dicitur, humiliter lapidatus, sed sublimiter coronatus. ¶ *Duo* autem sunt *martyrij genera*, unum in aperta passione, alterum in occulta animi virtute. Nam multi hostis insidias tolerantes, & cunctis carnalibus desiderij resistentes: per hoc quod se omnipotenti Deo in corde mactauerunt, etiam pacis tempore martyres facti sunt: qui etiam si persecutionis tempus existeret, martyres esse potuerunt.

De clericis. CAP. XII.

Clerus, & clericus hinc appellatur, quia *Mathias* forte electus est: quem primum per Apostolos legimus ordinatum. *Karage* enim Græcè, fors vel hæreditas Latine dicitur. Propterea ergo dicti sunt clerici, quod de sorte sunt Domini, vel quia Domini partem habent. Generaliter autem clerici nuncupantur omnes qui in Ecclesia Christi deseruiunt, quorum gradus & nomina hæc sunt: *Ostiaris*, *Psalmista*, *lector*, *exorcista*, *acolytus*, *subdiaconus*, *diaconus*, *presbyter*, *episcopus*. *Ordo episcoporum* quadripartitus est, id est in *patriarchis*, *archiepiscopis*, *metropolitibus* atque *episcopis*. *Patriarcha*, Græca lingua summus pater interpretatur, quia primum, id est apostolicum retinet locum. & ideo quia summo honore fungitur, tali nomine censetur, sicut Romanus, Antiochenus, & Alexandrinus. *Archiepiscopus*, Græcè dicitur summus episcoporum. Tenet enim vicem apostolicam, & præſidet tam metropolitanis quam episcopis cæteris. *Metropolitani* autem à mēſura ciuitatum vocantur. Singulis enim prouinciis præeminēt, quorum autoritati & doctrinæ cæteri sacerdotes subiecti sunt: sine quibus nihil reliquos episcopos agere licet. sollicitudo enim totius prouinciæ ipsis episcopis cōmissa est. Omnes autem superius designati ordines vno eodēque vocabulo episcopi nominantur, sed ideo priuato nomine quidam vtuntur propter distinctionem potestatum, quam singulariter acceperunt. *Patriarcha*, patrum princeps. *Archiepiscopus*, principis episcoporum, sicut metropolitanus à mensura ciuitatum. *Episcopatus* autem vocabulum inde dictum, quod ille qui superſificitur, superintendat, curam scilicet gerens subditorum. *Sacerdos* enim Græcè Latine intendere dicitur. Episcopi autem Græcè Latine speculatores interpretantur. Nam speculator est præpositus in Ecclesia: dictus eo quod speculetur atque prospiciat populorum infra se positorum mores & vitam. *Pontifex*, princeps sacerdotum est, quasi via sequentium. Ipse & summus sacerdos, ipse & pontifex maximus nuncupatur. Ipse enim efficit sacerdotes atque leuitas, ipse omnes ordines ecclesiasticos disponit, ipse quid vnusquisque facere debeat ostendit. Antea autē pontifices & reges erant. Nam maiorum hæc erat consuetudo, ut rex esset etiam sacerdos & pontifex. Unde & Romani imperatores pontifices dicebantur. *Vates*, à vi mentis appellatus, cuius significatio multiplex est. Nam modo sacerdotem, modo prophetam significat, modo poetam. *Antistes*, sacerdos dictus ab eo quod ante stat, Primus est enim in ordine Ecclesiæ, & supra se nullū habet. *Sacerdos* autē nomen

nomen habet compositum ex Græco & Latino, quasi sacrum dans. sicut enim rex à regendo, ita sacerdos à sacrificando vocatus est. Consecrat enim & sanctificat. Sacerdotes gentilium *flamines* dicebantur. Hi in capite habebant pileum in quo erat breuis virga desuper, habens lanæ aliquid: quod cum pro æstu ferre non possent, filo tantum capita religare cœperunt. Nam nudis eos penitus capitibus incedere nefas erat. Vnde à filo quo utebantur, *flamines* dicti sunt: quasi *filamines*. Verum festis diebus filo deposito: pileum imponebant pro sacerdotij eminentia. *Presbyter* Græcè, Latine senior interpretatur, non pro ætate vel decrepita senectute: sed propter honorem & dignitatem quam acceperunt, presbyteri nominantur. Vnde & apud veteres idem episcopi, & presbyteri fuerunt, quia illud nomen dignitatis: hoc est ætatis. Idem autem & presbyteri sacerdotes vocantur, quia sacrum dant, sicut & episcopi: qui licet sint sacerdotes, tamè pontificatus apicem non habent, quia nec christinatæ frontem signant, nec paracletum spiritum dant: quod solum deberi episcopis lectio Actuum apostolorum demonstrat. *Leuita* ex nomine auctoris vocati. de Leui enim leuitæ exorti sunt, à quibus in templo Dei mystici sacramenti mysteria explebantur. Hi Græcè diaconi: Latine ministri dicuntur, quia sicut in sacerdote consecratio: ita in diacono ministerij dispensatio habetur. *Hypodiaconi* Græcè: quos nos subdiaconos dicimus, qui idem sic appellantur, quia subiacent præceptis & officiis leuitarum: qui in Esdra Nathanei appellantur, id est in humilitate Domino seruietes. Oblationes enim in templo Dei à fidelibus ipsi suscipiunt, & leuitis superponendas altariibus deferunt. Hi apud Hæbræos *Nathinei* vocantur. *Leitores* à legendo, & psalmistæ à psalmis canendis vocati. Illi enim prædicant populis quid sequantur. isti canunt ut excitent ad compunctionem animos audientium. licet & quidam lectores ita miseranter pronuncient, ut quosdam ad lætæ lamentationemque compellant. Idem etiam pronuntiatores vocantur, quod porro annunciant. Tanta enim & tam clara erit vox eorum, ut quantum longè positorum aures adimplerent. *Cantor* autem vocatus, quia vocem modulatur in cantu. Huius duo genera dicuntur in arte musica, sicut ea docti homines Latine dicere potuerunt, præcentor & succentor. *Præcentor*, qui vocem præmittit in cantu. *Succentor* autem qui subsequenter canendo respondet. *Concentor* autem dicitur qui consonat: qui autem non consonat, nec concinit, nec cantor, nec succentor erit. *Acolyti* Græcè, Latine cerofetarij dicuntur, à deportandis cereis. quando Euangelium legedum

est, aut sacrificium offerendum. Tunc enim accendantur luminaria ab eis & deportantur: non ad fugandas tenebras, dum sol eodè tempore rutilat: sed ad signum lætitiæ demonstrandum, ut sub typo luminis corporalis, illa lux ostendatur de qua in Euangelio legitur: Erat lux vera quæ illuminat, & cætera. *Exorcista* ex Græco in Latinum adiuratores siue increpantes vocantur. Inuocant enim super cathecumenos, vel super eos qui habent spiritum immundum, nomen Domini Iesu, adiurantes per eum, ut egrediatur ab eis. *Ostiarj*, id est ianitores qui in Esdra custodes templi dicuntur seruatorum Salomonis filij: qui in veteri testamento electi sunt ad custodiam templi, ut non ingrederetur eum immundus in omni re. dicti autem ostiarj, quod præsent ostiis templi. Ipsi enim tenentes clauem, omnia intus extraque custodiunt: atque inter bonos & malos habentes iudicium, fideles recipiunt, respuunt infideles.

De monachis. CAP. XIII.

Monachus Græca etymologia vocatus, Med quod sit singularis, *μοναχ*. n. Græcè singularitas dicitur. Ergo si solitarius interpretatur vocabulum monachi, quid facit in turba, qui solus est? Plura autem sunt genera monachorum. *Cenobite*: quos nos in commune viuentes possumus appellare. *Cœnobium* enim plurimorum est. *Anachorita* sunt, qui post cœnobialem vitam deserta petunt & soli habitant per deserta: & ab eo quod procul ab hominibus recesserunt, tali nomine nuncupantur: sed anchoritæ Heliam & Ioannem, cœnobitæ apostolos imitantur. *Heremite* ij sunt: qui & anachoritæ, ab hominum cōspectu remoti: heremum & desertas solitudines appetentes. Nam heremum dicitur quasi remotum. *Abba* autem Syrum nomen, significat in Latinum pater: quod Paulus Romanis scribens exposuit dicens: In quo clamamus abba pater: in vno nomine duabus vsus linguis. Dicit enim Abba Syro nomine patrem, & rursus Latine nominat, id est, patrem.

De ceteris fidelium nominibus.

CAP. XIV.

Christianus, quantum interpretatio ostendit, de vnctione dicitur, siue de nomine auctoris & creatoris. A Christo enim Christiani sunt cognominati, sicut à Iuda Iudæi. De magistri quippe nomine cognomen sectatoribus datum est. Christiani autem olim à Iudæis quasi ob opprobrium *Nazarenj* vocabantur; pro eo quod Dominus noster atque saluator à vico quodam Galileæ Nazareus sit appellatus. Non se autem gloriatur

Christianum qui nomen habet & facta non habet. Vbi autem nomen secutum fuerit opus: certissimè ille est Christianus, quia se factis ostendit Christianum, ambulans sicut & ille ambulauit, à quo & nomen traxit. *Catholicus* vniuersalis, siue generalis interpretatur. Nam Græci vniuersale *καθολικόν* vocant. *Orthodoxus* est rectè credens, & vt credit rectè viuens. *ὀρθός* enim Græcè rectè dicitur. *δοξα* gloria: hoc est vt rectè gloriæ. Quo nomine non potest vocari qui aliter viuunt quàm cre-

dit. *Neophytus* Græcè: Latine nouellus & rudis, fidelis vel nuper tenatus interpretari potest. *Catechumenus* dicitur pro eo quod adhuc doctrinam fidei audit, necdum tamen baptismum percepit. Nam *κατηχομένης* Græcè: auditor dicitur. *Competens* vocatur qui post instructionem fidei competit gratiam Christi, inde & à petendo competens vocatur. *Læicus* popularis. *λαϊκός* enim Græcè populus dicitur. *Proselytus*, id est advena & circumcisis, qui miscebatur populo Dei. Græcū est,

ISIDORI HISPANENSIS EPISCOPI, ORIGINVM SIVE ETYMOLOGIARVM LIBER VIII.

Capitula libri octauī

- 1 De Ecclesia & synagoga.
- 2 De religione & fide.
- 3 De heresi & schismate.
- 4 De heresibus Iudeorum.
- 5 De heresibus Christianorum.
- 6 De philosophis gentium.

- 7 De poetis.
- 8 De Sybillis.
- 9 De magis.
- 10 De paganis.
- 11 De dijs gentium.

De Ecclesia & synagoga. CAP. I.

ECCLESIA Græcū est: quod in Latinum vertitur conuocatio, propter quod omnes ad se conuocet. *Catholica* vniuersalis, quasi *καθολικόν*, id est, secundum totū. Non enim sicut conuenticula hæreticorum in aliquibus regionū partibus coarctatur: sed per totum orbem terrarum dilatata diffunditur. Quod etiam Apostolus approbat ad Romanos dicens: Gratias ago Deo meo pro omnibus vobis, quia fides vestra annūciatur in vniuerso mundo. siue quod in vnitatem cunctos coniungit credentes. Hinc & vniuersitas ab vno cognominata est, propter quod in vnitatem colligitur. Vnde Dominus in Euangelio: Qui mecum non colligit, spargit. Cur autem ecclesia cum vna sit, à Ioanne septem scribuntur, nisi vt vna catholica septiformi plena spiritu designetur. sicut & de Domino nouimus dixisse Salomonem: Sapientia ædificauit sibi domum & exscidit columnas vij. quæ tamen vij. vna esse non ambigitur, dicente Apostolo, Ecclesia Dei viui, quæ est columna & firmamentum veritatis. Inchoauit autem Ecclesia à loco

vbi venit de celo Spiritus sanctus, & impleuit vno loco sedentes. Pro peregrinatione autem præsentis Ecclesia, *Sion* dicitur, eò quod ab huius peregrinationis longitudine p. omissionem rerum cælestium speculetur: & idcirco *Sion*, id est speculatio nomen accepit. Pro futura verò patriæ pace Hierusalem vocatur. nam Hierusalem visio pacis interpretatur. Ibi enim absorpta omni aduersitate: pacem, quæ est Christus, præsentem possidebit obtuitu. *Synagoga* Græcè, Latine congregatio dicitur, quod proprium nomen Iudeorum populus tenuit. Ipsorum enim proprie synagoga dici solet: quanuis & Ecclesia dicta sit. Nostram verò Apostoli nunquam synagogam dixerunt, sed super Ecclesiam: siue discernendi causa, siue quod inter congregationem vnde synagoga, & conuocationem vnde Ecclesia nomen accepit distet aliquid, quod scilicet congregari & pecora solent, quorum & greges proprie dicimus congregari. conuocari autem magis est ventium ratione: sicut sunt homines.

De religione & fide. CAP. II.

Dogma à putando philosophi nominauerunt, id est, hoc puto esse verū, hoc puto esse bonum. Religio appellata, quod per eam